TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-10

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU EFSANE

Efsaneler; insanlarla insanı, coğrafyayı, diğer varlıkları, maneviyatı birbirine gönül bağı ile bağlayan unsurlardır. Sözlü kültürün önemli bir parçası olan ve dilden dile aktarılarak bugüne kadar ulaşan efsaneler; her türlü üslup kaygısından uzak, hazır kalıplara yer vermeyen, kısa anlatılardır. Olağanüstü olaylar ya da insanüstü güçleri elinde tutan kişilere bu türde sıkça rastlanır.

Efsaneler içerdikleri konulara göre yaradılış efsaneleri; oluşum ve dönüşüm efsaneleri; tarihî efsaneler; olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler; dinî efsaneler (Dinî konulardaki efsanelere eskiden menkıbe denirdi.) gibi adlar alır.

Efsaneler; halkın çaresizliklerini, umutlarını, özlemlerini, dünya görüşlerini halk edebiyatının diğer türlerinden daha açık belirtir. Çünkü efsanede "inanış" söz konusudur. Bu yönüyle efsaneler masaldan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır. Efsanede anlatılanlar; halkın arasında doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Hatta efsaneler inandırıcılığını artırmak için içerdiği konuyla ilgili olaylarda, zamanda ve mekânda ayrıntılara girerek bu konuyla ilgili tanık gösterir. Günümüzde ise efsaneler artık inanç konusu olma niteliğini yitirmiştir. "Eskiden böyle inanırlarmış.", "Güya böyle olmuş." gibi ifadeler bu çeşit söylentilerin "eskiden" inanma konusu olduğunu belirtir.

ŞAHMERAN VE LOKMAN HEKİM EFSANESİ

Vaktiyle binlerce yılanın yaşadığı bir mağaraya yanlışlıkla giren bir adam, yılanlar tarafından yakalanıp padişahları Şahmeran'a götürülür. Adam Şahmeran'a kendisini öldürmemesi için yalvarır. Şahmeran adama canını bağışlayacağını ancak kendisini buradan çıkaramayacağını söyler. Şahmeran, yerini bilen birini serbest bırakarak kendi hayatını tehlikeye atmak istememektedir. Şahmeran adama çok iyi davranır. Adamın bir dediği iki edilmeden bütün ihtiyaçları karşılanır. Adam günlerinin büyük bölümünü Şahmeran'la sohbet ederek geçirir.

Ne kadar rahat da olsa gerçek dünyadan uzak bir mağarada süren bu hayattan sıkılan adam bir gün yeryüzüne dönmek için Şahmeran'dan izin ister. Şahmeran adama ona güvendiğini ifade ederek yerini kimseye söylememesini tembih eder. Ancak kendisini gördüğü için vücudunun pul pul olacağını bu yüzden vücudunu kimseye göstermemesi gerektiğini de söyler. Yeryüzünde normal hayatına dönen adam, Şahmeran'ı gördüğünü hiç kimseye söylemez.

Bu arada padişahın kızı hasta olmuş, tedavisi için bütün ülke seferber edilmiştir. Kızın iyileşmesini en çok isteyenlerden biri de vezirdir. Gerçek amacı kızla evlenip oğlu olmayan padişahın yerine ülke yönetimini ele geçirmek olan vezir, bütün büyücüleri toplayarak bu hastalığa çare bulmalarını ister. Büyücülerden birisi Şahmeran'ın bulunup öldürülmesi ve vücudundan alınacak bazı parçaların kaynatılıp içirilmesi durumunda kızın iyi olacağını söyler. Şahmeran'ı bulabilmek için de vücudu pullu kişilerin aranması gerektiğini ekler.

Vezir ülkede herkesi zorunlu olarak hamama götürüp soydurarak Şahmeran'ı gören kişiyi bulur. Adama baskı kurar, adam yerini söylemez. Adamın ailesini esir alır. Adam Şahmeran'ı kendisinin öldüreceğini vaat ederek mağaraya gider. Şahmeran'a bütün gerçekleri anlattıktan sonra ne yapması gerektiğini sorar. Şahmeran: "Ölümümün senin elinden olacağını zaten biliyordum" diyerek kendisini öldürmesini ancak bunun gizli tutulmasını ister. Çünkü öldüğü duyulursa dünyadaki bütün yılanlar insanlardan öç almaya kalkacaklardır.

Daha sonra "Kuyruğumun suyunu kaynat ve vezire içir ki kısa zamanda ölsün. Gövdemin suyunu kaynat ve kıza içir ki iyileşsin. Kafamın suyunu kaynat ve iç ki Lokman Hekim olasın" diye ekler. Adam biraz da buruk bir şekilde bunları dinler. Şahmeran yılanlara adamın misafiri olarak gideceğini çok uzun yıllar dönmeyeceğini kendisini merak etmemelerini söyler ve birlikte yeryüzüne çıkarlar. Adam Şahmeran'ı öldürüp dediklerini yapar. Vezir ölür. Kız iyileşir ve kendisi de Lokman Hekim olur.

Anonim

Şahmeran Ve Lokman Hekim Efsanesi, sözlü geleneğin ürünlerinden biri olan efsane türüne örnektir. Efsanede yılanların şahı olarak sözlü kültürde yer etmiş, Şahmeran'la misafir ettiği adam arasındaki dostluk ve sonrasında adamın nasıl Lokman Hekim olduğu anlatılmıştır. Bu anlatımda, halkın konuştuğu sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.

Halk anlatıları söylemek istediklerini olağanüstü bir kurgu ve ortak motiflerle vermeyi seçer. Sözlü geleneğin ürünlerinden biri olan efsaneler; destan, şiir, hikâye, roman, tiyatro gibi pek çok türe konu yönüyle kaynaklık etmiştir.

SORULAR

Soru 1:

Efsane; kişi, yer ve olayları konu alan, inandırıcılık özelliğine sahip, çoğu zaman olağanüstülüklere yer veren, belirli bir üsluba ve şekle bağlı olmayan, kaynaklarını genellikle geçmişin derinliklerinden olan kısa, yalın, ağızdan ağıza aktarılan anonim halk ürünüdür.

Bu tanımdan hareketle efsanelerle ilgili olarak,

I. Dilden dile anlatılagelen sözlü ürünlerdir.

II. Ozanlar tarafından kopuz eşliğinde söylenir.

III. Milletlerin var olma mücadelelerini anlatır.

IV. Uzun soluklu, manzum, yazılı ürünlerdir.

çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I. B) I ve II.
C) I ve III. D) II ve III.
E) III ve IV.

Cevap: A

Soru 2:

Vaktiyle bugünkü İçel ilimizin bulunduğu bölgede yaşayan bir Bey'in kızı olur. Baba, devrin âdetine uyarak kızını bir kâhine götürür. Kâhin, on dokuz yaşına girince bir yılanın onu zehirleyerek öldüreceğini söyler. Buna çok üzülen baba derin derin düşünmeye başlar. Denizin ortasına bir kale yaptırır, kızını oraya yerleştirir. Aradan uzun yıllar geçer. Kız on dokuz yaşını tamamlarken kalede bir ziyafet tertip edilir. Bu ziyafete davet edilen bir köylü kadın da bir sepet dolusu üzüm getirir. Fakat kader bu ya kadın sepetin içine gizlenen yılanı görmez. Üzümü çok seven Bey'in kızı, bu sepeti doğruca odasına çıkarttırır. Misafirler gittikten sonra odasına çıkan genç kız, çok sevdiği üzümlerden yemeye başlar. Fakat tam bu sırada sepetin içinden çıkan yılan, kızcağızı zehirler ve Bey'in kızı ölür.

Bu parça aşağıdakilerden hangisine örnektir?

A) Destan B) Efsane C) Masal
D) Hikâye E) Halk hikâyesi

Cevap: B

Soru 3:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması <u>yoktur</u>?

A) İlk İslami eserler, Karahanlılar Dönemi'nde meydana getirilmiştir.

B) Oğuz Atay'ı okurken yine hüzünlendim ve kendi kendimi eleştirmeye başladım.

C) Turgut Uyar, şiir beğenisine güvenebileceğimiz birkaç kişiden biridir.

D) Toplumsal değişim ve dönüşüme edebiyat cephesinden de bakılmalıdır.

E) Romanın bu bölümünde Batı kültürüyle yetişenler konu edilmiştir.

Cevap: B